

Az a bizonyos Kurd-kérdés

Hogy létezik-e Kurd-kérdés, ez ma már nem kétséges. (Korábban a hivatalos török állami propagandában „hegyi törököknek” nevezték őket.) Kik azok a kurdok, hol élnek és mit akarnak, erről szól „kiküldött tudósítónk” cikke. (A szerk.)

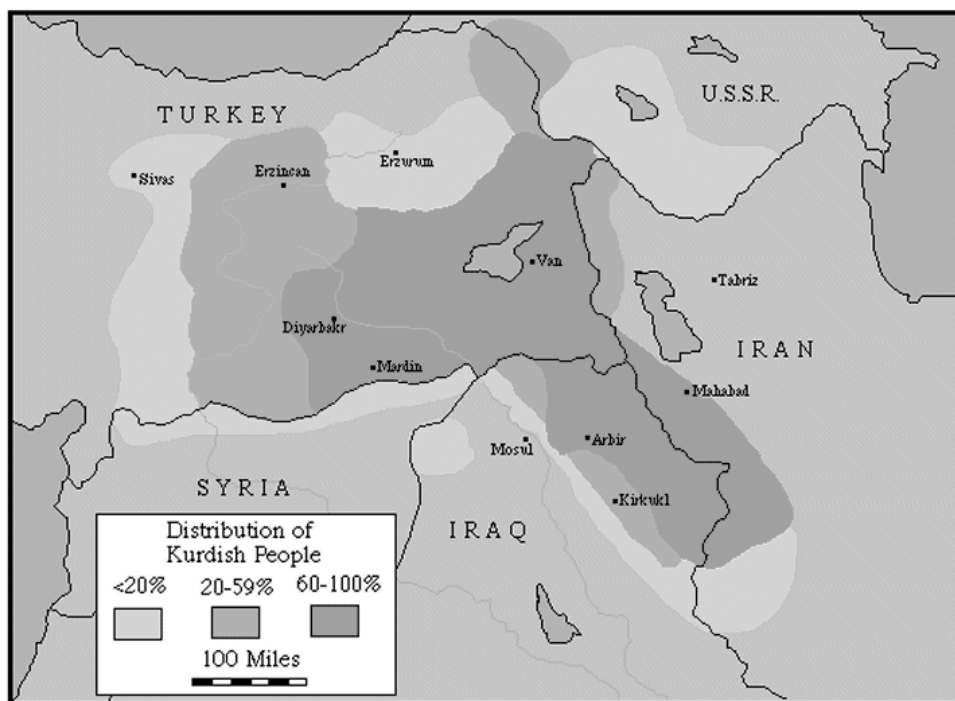
Olyan témakör ez, amelyről elmondható, hogy megosztja a világot, illetve az érdekelteket is. Ezt mi sem mutatja jobban, mint annak a közel 35 millió kurdnak a helyzete, akik több ország területén, saját állam nélkül élnek. A világ legnagyobb nemzetállam nélküli nemzete a Közel-Kelet negyedik legnagyobb etnikai csoportja, többségük indoeurópai leszármazott. Törökországban 52%-a, Iránban 25,5 %-a, Irakban 16 %-a, Szíriában 5 %-a él a kurdoknak, illetve 1,5 % a korábbi Brit Nemzetközösség (Commonwealth) más, független államaiban. Kisebb közösség él Izraelben, illetve az Egyesült Államok államaiban is.

A kurd kultúra 8000 évre néz vissza, a szakirodalomban mezopotámiaiaként nevezve, tehát történelmi jelenlétük teljes mértékben megkérdőjelezhetetlen.

Az Oszmán Birodalom törekvései okán, már a 16. században megkezdődött deportálásuk és alapelveiknek megkérdőjelezése. Az első világháborút követően sèvres-i békeszerződés alapján (1920. augusztus 10-én) ígéretet kaptak az autonómia megteremtésére, ezt azonban a 1923. augusztus 24-én kötött béke, a lausanne-i békeszerződés ezt elvetette. (A kurd törzsi vezetők a franciák szövetségeseiként a törökök ellen harcoltak. – a szerk.)

Néhány az őket ért atrocitácókból, hogy a jelen helyzet oka látható legyen: 1992 és 1994 között Örményországban népirtás áldozatai lettek. Irakban Szaddam Husszein regime-e alatt több százezer Kurd veszítette életét. A legelső,

¹Kurdok lakhelye a Közel-Keleten

nyilvánosságot kapott vegyi fegyveres mézárás 1988- ban, Halabja városában történt az Anfal („zsákmány”) hadművelet keretében, 5000 Kurd veszítette életét. Ezt követően az Egyesült Államokban létrehozták az Észak – Amerika Nemzeti Kurd Kongresszusát, támogatva az egységes, szabad Kurdisztánia létrejöttét és mindazokat összefogva, akik Amerikában élnek, illetve szupportálni a kurd közösség minden tagját.

A 2003- ig tartó Szaddam- éra több százezer észak- iraki kurdot mézáróltatott le. Ebben a térségben található Kirkuk, Mosul, Kanaquin városa is, amely a kőolaj és stratégiai szempontból fontos pontja az országnak, így a de facto államként 1991 óta, regionális kormányzattal létrehozva 1992. július 4- én, majd a 2003-regime váltást követően, Észak-Irakban a kurdok létrehozták Iraki Kurdisztán autonóm területet, saját elnökkel, parlamenttel, kormánnyal és hadsereggel, erbili központtal. A gazdaság nem diverzifikált, kőolaj-központú, aminek fontos helye a már említett Kirkuk, amelyet folyamatos robbantások öveznek, a legutóbbi kettő nappal ezelőtt. Egyre gyakrabban csapnak össze az etnikai különbségekre kiélezett (kurd és szunniták az arabizációs folyamat következtében) indokból.

Mi a helyzet Szíriában? A megkérdezettek szerint ind az Al-Kaida, mind a kormányerők és a felszabadító hadsereg is a kurd kisebbség életére tör. Az augusztusi, damaszkuszi események is mutatják, hogy a világ egyik legveszélyesebb pontja most Al-Assad országa. A túléltek menekültek előzőnlötték Törökországot is, ahol a kurd- kérdés, így Recep Tayyip Erdogan török kormányfő és PKK viszonya nem mondható felhőtlennek. A Kurdisztáni Munkáspárt 1978- ban alakult Diyarbakirben, ami a világon élő összes kurd szemében a főváros, így mindennek az alfája és origója Abdullah Öcalan által létrehozott, a kurdokért minden szempontból harcoló párt helyszíne. A hegyekben harcoló gerillák hőskö a kurdok számára, míg mindenki más terrorista szervezetként tartja őket számon. Szeptember 1- én, az ő felhívására megtartották az utolsó békes tüntést, Öcalan jelenleg életfogytig tartó szabadságvesztését tölti egy külön kiépített kis szigeti börtönben, mivel a rá kirótt halálbüntetést követően eltörölték ezt a büntetésvégrehajtási formát.

Követői a mai napig őt tartják vezetőjüknek és folyamatosan ő irányítja mind a mai napig a a PKK-t. Az ő üzenetére, 5 nagy városban, került sor az említett tartottak demonstrációra (Tatvan, Van, Mardin, Batumi, Diyarbakir).

A török-kurd helyzet sem szűkülökodik konfliktusokban. Az 1982-es Alkotmány 1991-ig nem engedélyezte a kurd nyelv használatát, s csak 1991 áprilisában törölték el azt a törvényt, amely a kurd nyelvet „törvény által tiltott nyelvként” határozta meg és nem ismerte el a kurd kisebbséget. Ezt csak 2004-ben, az Európai Unió javaslatára hatására módosították. A jelenlegi kisebbségpolitika még mindig kemalista elveken alapszik, a török nemzet homogenitását és az állampolgárok egyenlőségének elvét vallva. Kisebbségek alatt a nem muszlim közösségeket érti (görögöket, örményeket és zsidókat). Az állam nem ismeri el a szerződés által biztosított jogokat a többi nem muszlim közösségre nézve. Cél, hogy a török nemzeti identitás kétséget kizáróan egységes legyen. A lehetőség, hogy esetlegesen több muszlim vallású etnikai identitás is létezhet, elutasították.

Az identitás egyik legfontosabb összetevője az anyanyelv, amely gyakran csak a magánéletbe szorul vissza. 2002-ben született egy megállapodás a PKK és török kormány között, de a kurdok szerint nem tartották be ígéreteiket. 2013. március 21. a Kurd Újév, Newroz, új irányt adott talán a tárgyalások alaphangjának, ahol Öcalán álláspontját közvetítve, a békés megoldásban hisznek.

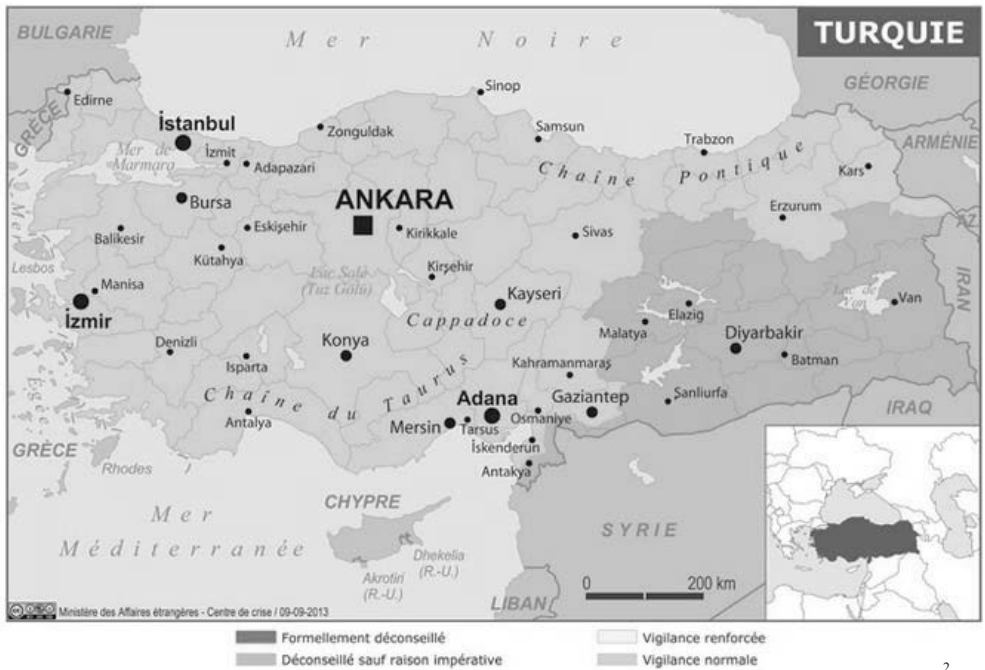
Törökország különböző régióiban járva teljes mértékben eltérő véleményeket és hozzáállásokat lehet látni és hallani. A diyarbakiri valóság bizonyos pontjai elkésérítőek: a török kormány által igen kiemelten kezelt területnek számít. Az itt élők gyermekkoruktól kezdve a kurd nemzeti önállóságért vívott harcra nevelődnek és minden mozzanatukban erre törekuszenek. Az augusztus 21-én bekövetkezett szíriai merénylet után még nagyobb jelentőséggel bír ez a pozíció. A becsült adatok alapján, csak az elmúlt pár hónapban több, mint 600.000 szíriai menekült érkezett Törökországba, 21 menekülttáborba elhelyezve azokat, akiket lehetséges. Ezen adatok becsült értékek, a valóság ennél sokkal riasztóbb állapotokat mutat. Diyarbakirban, hiszen a kurd nyelvet máshol nem tudnák használni, Tigris-folyó partján húzódó, hosszú gettóisor egyre végtelenebbnek tűnik.

A Szíriában élő kurdok többsége ide igyekszik, mindegy milyen áron, csak el abból az országból, ahol az Al-Káida, Asszad kormánya és a felszabadító hadsereg is őket mészárolja. A kínzások elképzelhetetlen mélységeket öltenek. Családok tízezrei semmisültek meg a kegyetlen mészárlásban. A nők árucikkékké váltak és itt, Törökországban remélik, hogy talán könnyebb lesz. Az önkormányzat jelenleg 350 menekültet hajlandó bevallani a városban, ebből 130 gyerek. Ez nehezen hihető szám, mivel minden nap újabb és újabb családok-részei érkeznek olyan országba, ahol nem beszélnek a nyelvet és bujkálva élnek, nem tudják a kiutat. Azoknak, akik régi összeköttetések okán tartózkodási engedélyt kaptak, igen csekély a számuk, havi 300 TL-ből (per család) próbálják fenntartani magukat. Munkalehetőség igen kevés az eredendően itt lakók számára is, a szegénység nem látott méreteket ölt a város falain belül és folyó partján egyaránt. Több ezer gyermek az egész idejét az utcán tölti, a menekültek iskolába nem tudnak járni, a helyiek pedig a nem kurd szíriaiakat nem tolerálják. A sztereotip mondat, miszerint óvakodj az arabtól, tökéletesen jellemzi a helyzetet.

A menekültek többsége cipő nélkül és egy szál ruhában érkezett és azóta is, hónapok óta, úgy él. Nem akarnak maradni, van saját országuk, de ott nem lehet élni. A török kormány ez idáig nem fektetett jelentős hangsúlyt a menekültügyre, ez változóban van az elmúlt hónapok eseményei tükrében. Folyamatos katonai és kormányzati kontroll alatt tartják azokat, akik kurdok és vállalják is. Azzal azért tisztában kell lenni, hogy az emberi jogok kérdésköre rengeteg sebből vérzik, mind a kormányok hozzáállása miatt, mind az egyre súlyosbodó helyzet miatt.

Olyan nemzet ez, amely a legősibb emlékekkel él, sokszor a legelmaradottabb térségekben és súlyos szankciók nyomása alatt. Megoldásra itt is szükség van, de milyen áron és mikor?

A szíriai határ elkerülendő, a folyamatos robbantások, támadások miatt. Az egyre végtetesebben alakuló helyzetet mutatja az utóbbi időszak elrablásai, kivégzései, a nuseybini fal felemelése, elválasztva a két utca végén lakó családokat. Irakban Kirkuk folyamatos robbantások helyszí-

ne. Jelenleg Diyarbakir a térség szinte egyetlen biztonságosabb övezete. Az elmúlt 10 hónapban nem történtek nagyobb atrocitások. Senki nem ismeri az utat, amerre Közel- Kelet halad, az ott élők közül. Túlélés a cél.

Nyári tudósítás

Azon részén élek Törökországnak (Diyarbakir), amely több szempontból is kapcsolódási pont az elmúlt idők történései okán, csak a nyilvánosságra került információk miatt is. Hangsúlyozom, hogy nyilvánosságot, mert rengeteg információ nem kap ekkora hírtérket, holott hasonló incidensek sorozatát takarja. Az eltérő adatok mögött a különböző politikai érdekek állnak. A kurd megítélés oka, hogy többségében a Szíriában (is) élő kurd lakosság folyamatos mészárlása történik évek óta, aminek következtében közel 30 ezer azok száma, akik a megközelítő adatok alapján már átjöttek Törökországba az elmúlt pár napban, így 434 ezerre nőtt az itt élő bevándorlók száma.

Ez a szám azonban semmiképpen sem mutatja a valós adatokat, erről magam is meggyőződtem.

Az 1.3-as Youth and Democracy projekt megírásához elengedhetetlen terepmunka, illetve a mindennapos élet, mutatja ezen állításom igazságát. Diyarbakir, aminek legmélyebb részeire kell elmenni, hogy használható információhoz jussak. Olyan területe ez a városnak, ahová egyedül és legalább 2 helyi nélkül ne kerüljön az ember, viszont nehéz olyan helyit is találni, aki hajlandó ezt megkockáztatni.

Az első pár ember, akit nagy nehézségek árán megtaláltunk, arabon kívül nem beszél más nyelven, így hiába is volt velem egy kurd segítő, nem tudtunk dűlőre jutni. Sok emberről érdeklődtünk, mire valaki segítségünkre tudott lenni, ennek alapvetően az egyik oka, hogy nagyon félnek, esetleges hivatalos személyek megjelenésétől, hiszen minden szempontból illegálisan tartózkodnak itt, a többséget illetően. Keresgélésünk egy ottani „vezetőhöz” vezetett, akit nagy tisztelet övez, vélhetően ő irányítja és tarja össze abban az areában a menekülteket. Vele egy romos gettó

épület lépcsője alatt beszélgettünk. Ott négy család él, összesen 27 személy, egy elképzelhetetlenül koszos és kis helyen. A toalettnak minősített gödör az utcán van.

A „vezető”, Ibrahim, már 2 éve van az országban és útlevéllel lépte át annak idején a határt, illetve itt is tartózkodási engedéllyel él, s ez igen ritka jelenség. Talán azok, akik hozzá tartoznak, sokkal nagyobb biztonságban vannak, mint a majd később leírt emberek. Ő Çobanából jött át és hagyott maga mögött mindent, egyetlen esélye volt, egyetlen egy nap, hogy életben maradjon és egy szál ruhában menekült el. Ő a szíriai kurdokhoz tartozik és a kőkemény valóság tárult elének, amit akkor is nehezen emészt meg az ember, ha a hírekben hall, de személyesen még sokkal több. Mérhetsen szenvedés és kínzások, megaláztatás és az emberi méltóság teljes hiánya, nem csak a szír helyzet miatt, hanem mert kurd is egyben. Rengeteg kérdésem lett volna, de mindent nem lehet feltenni, így is, a tolmácsnak több, mint 1 órájába került, igen heves szöcsaták és türelem keretében, míg nem akartak elijeszteni minket és hajlandó volt néhány kérdésre válaszolni. Az ő története csak egy, a sok millióból, és még a szerencsések közé tartozik. Mivel rendelkezik tartózkodási engedéllyel és hazájában is ismert zenész volt, beutazta a Közel-Keletet, itt egy kicsivel több kapcsolata révén, a hivatalos papírokat el tudta magának és családjának intézni, ami azt jelenti, hogy a kormánytól segély formájában 300 TL-t kap a család, amiből 200 TL az albérlet kifizetése, ruházkodás és élelem terén az önkormányzat nyújt időszakonként segítséget, de így is, a mindennapos megélhetés a gond. Minden nap ügyeskedni próbálnak, valamit találnak az utcán vagy kapnak egy helyitől egy ruhát, azt megpróbálják eladni, de így is egy nap egyszer jutnak csekély élelemhez. Ibrahim kurd szír, míg a másik, ott élő, család arab szír, mégis a szükség összehozta őket és próbálnak együtt élni. Ibrahim szeretne visszatérni hazájába, de amíg mindenki őket mészárolja, nem teheti, bízik egy szabad Szíriában, de nem tudja, hogy valaha véget ér-e ott a háború és az ő létük akkor sem biztos, mert nem csak az Al-Káida és az elnök emberei ölik őket, hanem az úgynevezett felszabadító hadsereg is.

Végeláthatatlan háborúhoz vezet, elmondása szerint, amennyiben az USA vagy bármely más ország intervenciót kezd a térségben, ugyanis ez magával vonja Irak, Irán csatlakozását is a háborúhoz, amely a közel-keleti térség egyik legnagyobb mészárlásához vezetne. Véleménye szerint, amennyiben erre sor kerül, a törökországi kurdok összefogása ismételt konfliktushoz vezet az országon belül, amelynek gócpontja Diyarbakir lesz, ahol az elmúlt 8 hónapban komoly katonai akcióra nem került sor, de ez abban a pillanatban megváltozik. Ekkor viszont nem lesz olyan nemzetközi szervezet, amely megállíthatja a pusztítást. Ebben a városban, jelenleg is több száz a szíriai menekültek száma, ez az a szám, amit be mernek vallani az önkormányzatnál, és amit tudhatunk hivatalosan, holott minden nap érkeznek újabb és újabb emberek, akik sosem felejtik el, hogy miért kellett hazájukat elhagyni és nem is mernek hinni a visszatérésben.

Egy másik család, ahol húszan vannak, több 2 éves kor alatti gyermekkel, csak 9-7 hónapja vagy csak 10 napja, hogy megérkeztek. A nyelvi nehézségek mellett számolniuk kell a bujkálás minden veszélyével, habár a török kormány és önkormányzat teljes mértékben tisztában van a pontos számmal, hiszen felderítők mindenhol ott vannak, mégsem mutakozhatnak. Munkájuk nincsen, nem mernek az utcára menni kapcsolatok és nyelvtudás híján, révén, hogy ráadásul az úgynevezett Kurdisztánia fővárosban vannak, nem akarják a tartózkodási engedélyt igényelni, mi van, ha a törvényesen is megállapított, maximum várakozási idő 8 hónapja után mégis kitoloncolják őket, nem tudnak hová menni. Az 1951-es Menekült Konvenció tartalmazza az erre vonatkozó szabályozást, ami viszont szinte kivitelezhetetlen, így marad a rejtőzés.

Másik domináns probléma, hogy teljes mértékben kívül esnek az információs hálózaton és nem is tudják, a legtöbb esetben, hogy milyen lehetőségeik lehetnének. Nincs cipőjük, sem élelmük, amit nagy nehezen összeszórólnak, megy az albérleti díj fizetésére, habár már inkább csak elfoglalják az esetleg üresen álló épületeket. Ezzel a projekttel lehetőséget szeretnénk adni azoknak, akiknek lehetséges és mernek. Amennyiben Szíriát támadás éri, beláthatatlan következményei

lesznek a térségben és minden emberre nézve, nemzetiségtől függetlenül. Az utóbbi hetekben beutaztam több régiót Törökországban, voltam Grúziában és a szír határon. Nemsokára Irakba megyek, hogy még teljesebb képet kapjak. Rengeteg emberrel beszélgettem, hiszen egyéni vélemények eltérőek lehetnek. A Fekete-tenger térségében úgy vélik, hogy a kurdoknak semmilyen joguk nincsen az önálló területre és támogatják a török kormány azon erőfeszítéseit, hogy ne jöhessen létre hasonló helyzet, mint Izrael esetében. A kurdok pártját, a PKK-t különböző korrupciós és illegális kereskedelmet folytató csoportosulásnak tekintik, ide értve a drog- és embercsmepészetet, valamint pénzmosást.

A Siirt nevű várost, ahol a gerillák megalakultak, egyenesen a pokolnak tekintik. Nem meszsze tőle, a hegy tetején van Sirnak városa, amit a gerillák birodalmának tekintenek. Valóban érdekes atmoszférája van. Egyik beszélgetőtársam ott töltötte katonai szolgálatát, ami minden török állampolgárnak kötelező, minimálisan 6 hónap, egyéb tevékenységeiktől függően. Véleménye szerint nem beszélhetünk kisebbségről a kurdok esetében, hiszen akkor a törökök is mondhatják, hogy ők vannak lassan kisebbségben a több ország kurd lakosságát tekintve. Édesapja egy igen fontos pozíciót betöltő képviselő Ankarában. Törökország dél-keleti része teljes mértékben kurd, kivéve a török katonai bázisokat, amelyek minden egyes városban teljes harci készségben állnak napi 24 órában.

Megismerkedtem olyan fiatal, 22 éves lánnyal, aki szerint csak úgy lehet a kurdok érdekeit védeni és a problémát megoldani, ha mindenki gerillának áll, így ő is megtette. Három héttel ezelőtt még táncolt egy esküvőn, most pedig a hegyekben gerilla. Rengeteg családdal beszélgettem, utazásaim során megszálltam náluk vadidegenként. A szíriai határon a legnagyobb többség törökül sem beszél, csak és kizárólag kurdul, ennek következtében folyamatos atrocitások érik őket. A börtön szele ott lebeg felettük, hiszen rengeteg példát láttam arra, hogy vádemelés nélkül évekre bezárják őket. Nem állok egyik nézőpont oldalán sem,

csak látom azt, ami az emberi jogok teljes semmi-bevételét mutatja. Tanulmányaim során rengeteg szervezet és intézmény működését megtanultam és megismertem és itt élek egy olyan területen, ahol ez mit sem számít. Jelenleg nem ismerek olyan kurdot, aki személyesen ne lenne érintve bármilyen igazságtalanságban. Minden alól vannak kivételek, természetesen, az emberi jellem megmarad, ugyanakkor mindenki volt, vagy még mindig börtönben van. Legyen szó Diyarbakir volt polgármestereiről és politikusairól, egyszerű emberekről vagy gyermekekről, igen!

A szíriai menekültekkel való munkám során még több sorsot látok és még inkább kérdezem, valóban az a megoldás, ha egy hatalom beavatkozik? Szíria és Irak északi része kurd, ebből kifolyólag nem is merek belegondolni, mi következik egy esetleges intervenciót követően. Ez nem csak kurd- vagy menekült kérdés, amelynek sora felmerül, hanem emberi kérdés is. Létezik egyáltalán megoldás? Amennyiben igen, milyen áron? A legfontosabb kérdés, hogy van-e bárki, aki valóban meg akarja oldani a problémát? A következő napok és hetek sok mindent eldöntenek, hogy milyen irányban haladnak tovább az események. (Ez egy optimista megközelítésnek bizonyult, mert a helyzet azóta sem javult – a szerk.)

GÁSPÁR ANIKÓ

Irodalom

Elizabeth Broadaway and Kristy Hamil: Kurdish Culture, Fall 2006

Husain Shorsh: A kurdok eredete, nyelve és vallása, www.valosagonline.hu

Jegyzetek

1. Elizabeth Broadaway and Kristy Hamil: Kurdish Culture, Fall 2006

2. Utazásra nagyon nem javasolt térség Törökországban